

Bulgar Milliyetçiliğinin Doğuşu, Ortodoks Unsurları, Gelişimi ve Türklerin Ötekileştirilmesi*

The Rise of Bulgarian Nationalism, Its Orthodox Component, Evolution and the Making of Turks as “Others”

Nuri KORKMAZ**

Öz

Çok uluslu bir yapıya sahip olan Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'daki toprakları milliyetçilik akımının ilk hedefi olmuştur. 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı sonrası küçük bir prenslik olarak kurulması kararlaştırılan Bulgaristan, zamanla Osmanlı'nın Balkanlar'daki varlığını tehdit eder duruma gelmiştir. Modern Bulgar milliyetçiliğinin oluşum süreci ve bu sürecin öncelikleri Bulgarların Türklerle olan ilişkilerini önemli ölçüde etkilemiş ve asırlardır birlikte barış içinde yaşayan toplumlar milliyetçiliğin ortaya çıkmasıyla kendilerini savaşların içinde bulmuşlardır. Bulgar milliyetçiliğinin doğuşu ve gelişimi ötekileştirmenin başarılı olması ile paralel bir yön izlemiştir. Milliyetçiliği sadece güncel bir olgu olmaktan çok tarihsel bir gelişim evresi içinde inceleyen bu çalışma, Bulgar milli bilincinin oluşumu sırasında Türklerin ve diğer unsurların ne şekilde yabancılaştırıldığını ve yeni sınırların hangi yöntemle oluşturulduğunu ele almaktadır. Bu bağlamda dil, din ve kültür gibi etkenlerin varlığı ve fiziki sınırların yaratılması süreci incelenerek Bulgaristan'daki Türklerin ne şekilde ötekileştirilip dışlandıkları tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Bulgar milliyetçiliği, milliyetçilik, Balkanlar, Ortodoks Kilisesi

Abstract

Being a multi-ethnic Empire turned Ottoman territories in the Balkans a target of nationalism. After being established as a small Principality as a result of the 1877-1878 Russo-Turkish War, Bulgaria, became a threat to the Ottoman presence in the Balkans. The creation process of Modern Bulgarian nationalism and its priorities, affected negatively relations between Bulgarians and Turks, and two communities that were having centuries long peaceful co-existence found themselves among conflicts and wars. The rise and progress of Bulgarian nationalism followed parallel path with the success of the process “creating the other”. By studying Bulgarian nationalism historically and not seeing it only as a contemporary phenomenon, this work examines the way how new national borders were created in Bulgaria and to which extent the Turks were made as others during Bulgarian national resurgence. Focusing on different markers of identity such as language, religion and culture gives the possibility to understand how the Turks were excluded from the nation building process in Bulgaria.

Key Words: Bulgarian nationalism, nationalism, Balkans, Ottoman Empire, Orthodox Church

* Makalenin Geliş Tarihi: 07.03.2016, Kabul Tarihi: 18.05.2016

** Yrd. Doç. Dr., Bursa Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-mail: nuritahir@yahoo.com

Not: Bu araştırmanın bir kısmı TÜBİTAK 2219 Doktora Sonrası Yurtdışı Araştırma Bursu kapsamında finanse edilen Center for Russian, East European and Eurasian Studies, The University of Texas at Austin'deki araştırmaların sonucu ortaya çıkmıştır.

GİRİŞ

19. yüzyıl Batı'da 'uzun asır' olarak değerlendirilmiştir. Milliyetçilik duygusunun farklı imparatorluklara yayılması yeni devletlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Osmanlı Devleti de çok kültürlü ve çok uluslu bir yapıya sahip olduğu için milliyetçilik akımlarından en fazla etkilenen imparatorluk olmuştur. Batı'da oluşturulup imparatorluk dahilindeki milletlere aşılana milliyetçilik duygusu Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasına yol açmıştır. Balkan ülkelerindeki milliyetçilik hareketleri yukarıdan aşağıya doğru bir yön izlediği için, eğitilmiş ve entelektüel kişiler kilise etrafında örgütlenerek bağımsızlık hareketlerinin öncüleri olmuşlardır. Bu nedenle buradaki ülkeleri bağımsızlık yönünde cesaretlendirmeye çalışan Avrupa Devletleri ve Rusya'nın ilk teması Ortodoks kilisesi ile olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu içindeki azınlıkları koruma bahanesiyle sık sık Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahale eden Rusya, bir taraftan da azınlık mensuplarının temsilcilerini isyana teşvik ederek devlet içerisindeki karışıklıklardan yararlanmak istemiştir.

Fransız İhtilali ile birlikte Balkanlar'a da yayılan milliyetçilik akımı Osmanlı Devleti'nin yapısını çok güçlü bir şekilde etkilemiştir. Bunun en önemli kanıtı da Bulgaristan'daki milliyetçilik hareketleri olmuştur. 1877-1878 Osman-Rus Savaşı'na kadar geçen süreçte, gerek Avrupa'da gerekse İstanbul'da faaliyetlerini sürdüren Bulgar milliyetçileri, savaş ve çatışmaları kullanarak, etnik Bulgarlar arasında ulus bilincini uyandırmaya çalışmışlardır. Bu sırada yazılı materyalleri ve kendilerine ait olan tarihi tezleri yayarak köylü halk arasında Bulgar kimliğinin oluşmasını sağlamışlardır.

Bulgar milli bilincinin oluşması sürecinin en önemli özelliği de "farklılık" ve "özgün olma" vurgularının Bulgar tarihine yapılan referanslarla sağlanmış olmasıdır. Bağımsızlık ilan etmek istedikleri Osmanlı Devleti'ne karşı Türkleri ve Türk kimliğini ötekileştirerek Bulgar milliyetçiliğinin temelleri atılmıştır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı ile birlikte Balkanlar'daki Türkler ilk defa azınlık statüsüne girmişlerdir. Bulgaristan'ın sınırlarının belirlenmesiyle ülkedeki nüfusun yarısına yakınının Türklerden oluşması Ruslar tarafından sakıncalı bulunmuştur. Osmanlı-Rus Savaşı sırasında dahi Türk köylerini boşaltarak Türkleri Anadolu'ya göçe zorlayan Ruslar, yeni Bulgar yönetiminin de Türklerle yönelik politikasında belirleyici bir rol oynamışlardır. Sadece ülkedeki Türklerle yönelik bir ötekileştirmeden ibaret olmayan bu politikanın diğer bir boyutu da Türkiye-Bulgaristan ilişkilerinde Bulgaristan'ın takip etmesi gereken yolu belirlemiş olmasıdır. Bu çerçevede gerek Bulgar hükümetleri gerekse Bulgar tarihçilerinin benimsediği görüş Bulgaristan'daki Osmanlı varlığının "kölelik dönemi" veya "Türk boyunduruğu" olarak resmi tezde yer alması olmuştur.

Önceleri Osmanlı Devleti daha sonra da Türkiye ile Bulgaristan'daki Müslüman Türk azınlığın haklarını korumak üzere imzalanan antlaşmalar Bul-

Görüş

gar yönetimi tarafından sürekli ihlal edilmiş ve ülkedeki Türkler göçe zorlanmış veya asimile edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmanın konusu, Bulgaristan'daki Türk azınlığa yapılan muameleden ziyade Bulgar milliyetçiliğinin yaşadığı değişim evrelerinde Türkler ve Türkiye'ye karşı kendini ne şekilde tanımlamaya çalışması ile ilgilidir. Bu nedenle, Bulgaristan'ın kuruluşunu hazırlayan gelişmeler, bu alanda önemli olan aktörler değerlendirilerek Bulgar milliyetçiliği analiz edilmeye çalışılmıştır.

Milliyetçilik ve Balkanlar'a Gelişi

Milliyetçilik ve milletler bir grubun belirli bir dil, din veya kültür ile kendini tanımlaması sonucu oluşmuşlardır. Bu tarz sınırların ve aidiyet duygularının oluşmadığı yerlerde ise çok uluslu imparatorlukların yıkılmalarını sağlamak amacıyla soyut sınırların oluşması için çalışmalar yürütülmüştür. Fransız Devrimi, Avrupa'ya barışı getirebilecek bir proje olarak görüldüğü için umutla karşılanmıştır. Fakat 19. yy., halkın yönetimi olarak benimsenen milliyetçiliğin "liberal hümanizmden katı bir ötekileştirmeye" dönüşmesine sahne olmuştur.¹ Bu ötekileştirmenin Balkanlar'daki uygulaması ise yeni ulus devletlerin ortaya çıkışı ve sınırlarını genişletmeye yönelik irredantist çalışmalar olmuştur. Böylece Avrupa'ya yayılan yeni milliyetçilik anlayışı ve ulusal kimlikler, gerçek milliyetçilik anlayışından uzak olmakla birlikte bu akımı kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya çalışmışlardır.² Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmaya çalışan Bulgaristan için çıkarılan isyanlar ve savaşlar, Bulgar dili ve tarihinin öğretilmesi de gerekli olan kutuplaşmayı sağlayabilecek araçlar olarak kabul edilmiştir. Bu faaliyetler bir taraftan da Bulgar milletinin özgün bir ulus olarak varlığını sürdürme mücadelesi olarak gösterilmiştir. Başlangıçta demokratik bir akım olarak var olan milliyetçilik, "etnik milliyetçilik" yapısına büründüğü zaman, çevresine hayali duvarlar örerek diğer uluslardan ayrılmaya ve bağımsız olmaya çabalamıştır.³ Sonuç olarak dil ve kültür gibi farklı geleneklere bağlılığın somut yapısı olarak görülen milliyetçilik, belirli bir toprağa bağlılık unsuru da eklenince daha da dışlayıcı bir oluşum halini almıştır.

Osmanlı İmparatorluğu gibi çok uluslu devletlerde milliyetçilik akımı daha çok "etnik milliyetçilik" halini almıştır. Liberal teorinin bir ürünü olarak görülen milliyetçilik, belirli bir gruba sadakat, kan bağı ile bağlı olma ve ortak bir gelecek oluşturmak için çalışma amacı olarak algılanmıştır.⁴ Sürecin bir sonraki aşaması da romantizm akımının etkisiyle spesifik bir coğrafi bölgeye

1 Hans Kohn (a), *Nationalism: Its Meaning and History*, Robert E. Krieger Publishing Company, Malabar, 1982, s. 50.

2 Liah Greenfeld, *Nationalism: Five Roads to Modernity*, Harvard University Press, Cambridge, 1993, s. 14.

3 Hans Kohn (a), aynı yer.

4 Hans Kohn (a), aynı yer.

Gazi

Akademik
Bakış

71

Cilt 10
Sayı 20
Yaz 2017

yani toprağa bağıllık ilkesinin canlandırılması olmuştur. Bu aşamada da farklı ulusların ortaya çıkarılmaya çalışıldığı Balkan yarımadasında, bu ulusların Orta Çağ'da var olan en geniş sınırlarının o dönemde yeniden canlandırılmaya çalışılması bu bölgeyi bir çatışma alanına çevirmiştir.⁵ Bağımsız olan devletler bir de topraklarını genişletme mücadelesi içerisine girmişlerdir. İrredantist çalışmaların kaynağı olarak görülen etnik milliyetçiliğin Balkanlar'daki tezahürü, sınır ötesinde yaşayan soydaşların bulunduğu toprakları yeni kurulan ulus devletlerin sınırları içine dahil etme şeklinde olmuştur.⁶ Bu nedenle Balkan yarımadasında yaşayan toplumlardan çok dışarıdan gelen müdahalelerin etkisi büyük olmuştur. Bir taraftan Alman milliyetçiliği gölgesinde gelen romantizm akımı diğer taraftan da Rusya'nın Balkanlar'da yaymaya çalıştığı Panslavizm duygusu Balkanlar'daki yeni kurulan ülkeleri amaçlarını gerçekleştirme konusunda farklı müttefikler aramaya teşvik etmiştir.⁷ Dışarıdan gelen müdahalelerin de etkisiyle, ortak bir dil, kültür ve din çatısı altında toplanan gruplar, Balkanlar'da milliyetçilik ve etnisitenin aynı şeyler olduğuna inanmışlardır.

Bulgaristan'ın Temellerinin Atılması

Yunanlar'ın Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlık ilan eden ilk devlet olması ve bu süreçte izlediği yol Balkanlar'daki diğer gruplara da örnek teşkil etmiştir. Yunanistan'ın bağımsızlığı sırasında özellikle dini alandaki yapılanma süreci Bulgaristan tarafından örnek alınmıştır. İstanbul'daki Patrikhane tarihi ve ayinlerde kullandığı dil Yunanca olduğu için Rumlar tarafından ulusal bir miras olarak görülmüştür.⁸ Fakat buna rağmen Yunan Ortodoks Kilisesi İstanbul'daki Patrikhane'den ayrılan ilk ulusal kilise olmuştur. Bulgar milliyetçiliğinin gelişimi döneminde, Bulgar Ortodoks Kilisesi'nin Patrikhane'den ayrılmaya çalışması Bulgarların Patrikhane tarafından ayrılıkçı olarak nitelenmesine yol açmıştır.

Bulgaristan'ın Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlığı Yunanistan'ına kine benzer bir stratejiyle oluşmuştur. Fakat Yunanistan'ın daha önce bu süreci tamamlamasının nedeni, Yunan tüccarlarının Batı ile olan ilişkileri ve Yunan aydınlarının bağımsızlığı desteklemesidir.⁹ Yunan aydınlar Avrupa'dan almış oldukları milliyetçilik idealini kendi ülkelerinde uygulamaya çalışmışlardır. Bu nedenle bağımsızlığın ilk yıllarında kontrolün laiklerin elinde mi yoksa dindar

5 Örneğin 1912-1913 Birinci ve İkinci Balkan Savaşı bu duruma iyi bir örnek teşkil etmektedir. Birinci Balkan Savaşı'nda Balkan ülkeleri Osmanlı İmparatorluğu'ndan toprak elde etmek için savaşırken, İkinci Balkan Savaşı'nı elde edilen bu topraklar üzerindeki farklı devletlerin istekleri nedeniyle çıkarmışlardır ve kendi aralarında paylaşma konusunda sorun yaşamışlardır.

6 Mitja Zagar, "Ethnic Relations, Nationalism and Minority Nationalism in South-Eastern Europe", Michael Keating-John McGarry, der., *Minority Nationalism and the Changing International Order*, Oxford University Press, Oxford, 2001, s. 330.

7 Liah Greenfeld, a.g.e., s. 15.

8 Hans Kohn (b), *The Idea of Nationalism: A Study of Its Origins and Background*, The MacMillan Company, New York, 1946, s. 535.

9 Paschalis Kitromilides, *Enlightenment, Nationalism, Orthodoxy, Variorum*, Vermont, 1994, s. 193.

kesimin elinde mi olacağı çekişmesi yaşanmıştır.

Bulgarlar arasında da Bulgar kültürünü geliştirmenin yanında bağımsız bir Bulgar kilisesinin kurulması için çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Fakat Bulgarlara ait milli bir kilise kurulmadan önce bu milletin oluşturulması için çalışılmıştır. Bulgar entelektüeller, Balgarca'nın kullanımının özendirilmesi ve Bulgar kültürünün Yunan kültüründen farklı olan yönlerinin baskın hale getirilmesi için çalışmışlardır.¹⁰ Günlük hayatlarında ticari öneminden dolayı Yunancayı kullanan Bulgarlar, kilise ayinlerinde de Yunancayı kullanmak zorunda oldukları için Bulgarca önemini yitirmiştir. Bu nedenle Bulgar tarihinin sürekliliğini ve kesilmeden devam ettiğini kanıtlamaya çalışan aydınlar, öncelikle dil ve tarih eğitimiyle işe başlamışlardır.¹¹ Çalışmanın temellerini atanlar ve felsefi arka planını hazırlayanlar kilise mensupları olmalarına rağmen Ortodoks Patrikhanesine olan şüpheleri nedeniyle çalışmalarını oradan uzakta gerçekleştirmişlerdir.

Modern Bulgar milliyetçiliğinin mimarı Aziz Paisii Hilendarski'nin eseri İstoriya Slavyanobalgarska (Slav-Bulgar Tarihi) Bulgar tarihinin baş eseri olarak kabul edilmektedir. 1765 yılında ilk basımı gerçekleştirilen bu eser Bulgarlar arasında milli duyguların oluşmasını sağlamıştır. Paisii'nin eserinde Bulgar tarihi farklı örneklerle yüceltilerek Bulgarlara geçmişlerinin ne kadar da görkemli olduğu hatırlatılmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte, eserde günlük hayatlarında, ibadetlerinde ve ticarete Yunancayı kullanan ve Bulgarca konuşmaktan imtina eden Bulgarlara da eleştiriler yöneltmiştir. Bulgar dilinin ve kültürünün ne kadar zengin olduğu vurgulanmaya çalışılarak Bulgarların kendilerini ifade etmede kültürlerinden ve dillerinden utanmamaları gerektiği belirtilmiştir.¹² Öncelikli amacı bir kimlik yaratma ve onun çizgilerini belirginleştirme olan bu tavsiyelerden sonra Paisii eserinde Bulgarlar için bir de "öteki" olabilecek iki millete atıfta bulunmuştur. O dönem bağımsız bir Bulgar Kilisesi'nin kurulması için mücadele verdikleri Yunanlar birinci sırayı almışlardır. Bulgarların Yunan milletinin baskısı altında ezildiğinden şikayetçi olan Paisii¹³, Bulgarca ayinler yapılması için Ortodoks kilisesine karşı baskı yapmaya çalışmıştır. Asırlar önce Balkan Yarımadası'nda Bulgarlarla Yunanlar arasındaki savaş ve mücadeleden de bahseden Hilendarski, bu iki millet arasındaki ayrışmanın tarihselliğine de vurgu yapmıştır.

Paisii'nin eserinin bir diğer özelliği de Türklerin bu eserde eleştirilmiş olmasıdır. Bulgarların Türk yönetimi altında baskı gördüğünü ve Türklerin Bulgarları kitlesel bir asimilasyona tabi tuttuğunu savunan Paisii, Osmanlı yöne-

10 Gabriela Petkova-Campbell, "Nineteenth-century Bulgarian Private Collections", *Journal of the History of Collections*, Vol. 22, No. 2, s. 246.

11 Alex Toshkov, "On the Inadequacy of the Ethnic/Civic Autonomy: The Language Politics of Bulgarian Nationalism", *Nationalities Papers*, Vol. 37, No. 3, s. 281.

12 Paisii Hilendarski, *İstoriya Slavyano-Balgarska*, Balgarski Pisatel, Sofia, 1972, s. 42.

13 Paisii Hilendarski, a.g.e., s. 46.

Gazi

Akademik
Bakış

73

Cilt 10
Sayı 20
Yaz 2017

timini kölelik olarak görmüştür.¹⁴ O dönemde gerek İstanbul'da gerekse İmparatorluğun diğer şehirlerinde önemli pozisyonlarda yer alan Bulgar kökenli yöneticilerin varlığından hiç bahsedilmemiştir.

Bulgarların milli kimlik oluşumunun diğer bir boyutu da gazete ve dergi basma yoluyla yapılan edebi faaliyetler olmuştur. İstanbul'da bulunan Amerikan misyonerlerinin de yardımıyla önce İncil Bulgarca'ya tercüme edilmiştir. Daha sonra da çeşitli gazete ve dergilerin basımı yapılarak Bulgarca'nın ve Bulgar kültürünün teşvik edilmesine yönelik bir dizi çalışma gerçekleştirilmiştir.¹⁵ İstanbul'da basılan gazete ve dergiler Osmanlı sınırları içerisinde yaşayan diğer Bulgarlara da abonelikler yoluyla dağıtılmış ve Bulgarların ulusal bilincinin artırılması amaçlanmıştır. Üstelik bu tür yayınlar vasıtasıyla Bulgarlar arasında var olan Türk taraftarı Bulgarlar da kötü bir biçimde eleştirilmiştir.¹⁶ Osmanlı Devleti'nin kendilerine tanıdığı özgürlüklerden istifade eden Bulgar aydınlar, Türklere karşı karalama kampanyası başlatmışlardır. Yine de yazılı basın en önemli katkısı bağımsız bir Bulgar Kilisesi'nin kurulması sürecinin başarıya ulaşması olmuştur.

Bulgar Ortodoks Kilisesi'nin Kurulması

Ortodokslar Batı'da Doğu Hristiyanları olarak adlandırılmıştır. Bulgarlar da Doğu Hristiyanlarının bir grubu olarak İstanbul'daki Patrikhane bünyesine dahil edilmişlerdir. Sadece idari açıdan Padişaha bağlı olan Hristiyanlar evlenme, boşanma ve miras gibi konuları kilise aracılığıyla halletmişlerdir. Bulgarların kendi kiliselerini kurma çabaları 1820'lerde başlamıştır. Sofya'nın kuzeyindeki Vratsa bölgesinde yaşayan halk kendilerine gönderilen Yunan rahibin kötü muamelesinden şikayet ederek ayaklanmıştır. Yunanistan'ın bağımsızlığıyla birlikte etki alanını genişletmeye çalışan Yunan rahipler diğer bölgelerdeki Yunan olmayan halka baskı yaparak onları asimile etmeye çalışmışlardır. Bu bölgelerdeki halkın ayaklanması da Bulgarların bağımsız bir kilise kurma isteğini pekiştirmiştir. Bu ayaklanmalar halk arasında Yunanlara karşı bir hoşnutsuzluk meydana getirmiştir. Yunan rahipleri atayan İstanbul'daki Patrikhane'nin de Osmanlı Padişahı ile olan yakınlığı nedeniyle, Bulgarların gördüğü bu kötü muameleden Türkler de sorumlu tutulmuştur. Bulgar aydınlarının faaliyetlerini aşırı milliyetçi bulan İstanbul'daki Amerikan misyonerleri bu süreçte kendilerini yalnız bırakmışlardır. Bulgarlar kendi kiliselerini kurmak için çabalarken, Amerikan misyonerleri de Osmanlı topraklarında Protestan inancını yaymaya çalışmışlardır.¹⁷

28 Şubat 1870'de Padişah'ın yayınladığı bir Fermanla Bulgar Ekzarhlığı'nın kurulduğu hem Yunanlara hem de Bulgarlara bildirilmiştir. Şüp-

14 Paisii Hilendarski, a.g.e., s. 142, 146.

15 Assen Nicoloff, *The Bulgarian Resurgence*, Cleveland, Ohio, 1987, s. 33.

16 Aynı yer.

17 Assen Nicoloff, a.g.e., s. 49.

hesiz Ferman Yunanlar arasında ve özellikle de Patrikhane tarafından büyük bir hoşnutsuzlukla karşılanmıştır.¹⁸ Yunan Ortodoks Kilisesi'nin hoşnutsuzluğu Trakya ve diğer bölgelerdeki olası Bulgar-Yunan çekişmesinin dini altyapısının hazırlanmış olmasından kaynaklanırken, Patrikhane de Bulgarların kontrolünün elinden gitmesi nedeniyle buna tepki göstermiştir. Bulgar Ortodoks Kilisesi'nin bağımsızlığı, Balkanlar'daki Bulgar-Yunan çekişmesini yoğun bir Türk nüfusunun yaşadığı Trakya ve Makedonya gibi bölgelere çekmiştir. Henüz bağımsız bir ülke olmamasına rağmen Bulgar Ekzarhlığı, Makedonya ve Trakya'daki bazı bölgelere papazlar atamaya başlamıştır. Durumdan memnun olmayan İstanbul'daki Patrikhane de Osmanlı Padişahı ile temasa geçerek bazı papazların görevden uzaklaştırılmasını sağlamıştır. Osmanlı içerisindeki dini ve etnik unsurların sınırlarının belirlendiği bu dönemde meydana gelen gelişmeler Türklerin bölgedeki hareket alanını giderek daraltmıştır. Rusların Slav kardeşliği politikasından etkilenen Bulgar Ortodoks Kilisesi Rusya'nın Balkanlar'daki nüfuzunun en büyük destekçisi olmuştur.¹⁹ Rusları Slav kardeşleri olarak gören Bulgar Ortodoks Kilisesi mensupları doğal bir müttefik ilişkisinin oluşmasını sağlamışlardır.

Bulgaristan'ın Bağımsızlığının İlan Edilmesi

Bulgar Ortodoks Kilisesi ve Bulgar aydınları arasında Bulgaristan'ın bağımsızlığını hazırlamak amacıyla ciddi bir çalışma başlatılmıştır. Batı'nın Osmanlı topraklarında olan bitene yönelik tepkisini çekmek amacıyla bir dizi isyan hazırlıkları yapılmıştır. Bu isyanların en önemlisi de 1876 yılında gerçekleştirilen Nisan ayaklanması olmuştur. Bu ayaklanmanın bir diğer özelliği de, siyasi konjontür ışığında günümüze kadar farklı şekillerde yorumlanarak Türklerin ötekileştirilmesi sürecinde kullanılmış olmasıdır. Bulgarlar tarafından oluşturulan bölgesel devrim komiteleri farklı bölgelerde isyanlar çıkarmaya başlamışlardır. Bunlardan en önemlileri Batak ve Panagyurishte'de çıkarılan isyanlar olmuştur. Batak isyanının tetikleyicisi Petar Goranov isimli komitacıdır. Batak Rodop Dağları'nın kuzeyinde yer alan stratejik bir geçiş yolu olarak kabul edildiği için bu bölgeye öncelik verilmiştir.²⁰ Fakat burada başlatılan ayaklanmanın Osmanlı güçlerince bastırılması Bulgar Devrim Komitelerinin bağımsızlık umutlarını sona erdirmiştir. Benzer bir hezimet Panagyurishte'de de yaşayan Bulgarlar, olayın Batı medyasında duyurulması için çaba sarf etmişlerdir. İsyân sırasında yakın köylerde yaşayan Müslüman Pomaklar da Bulgar komitacılara saldırmışlardır. Her iki taraf arasında yaşanan çatışmalar neticesinde gerek Müslümanlardan gerekse Hristiyanlardan bir çok kişi katledilmiştir. İsyânların başıbo-

18 Assen Nicoloff, a.g.e., s. 54.

19 Spas T. Raikin, "The Bulgarian Orthodox Church", Pedro Ramet, der., *Eastern Christianity and Politics in the Twentieth Century*, Duke University Press, Durham, 1949, s. 166.

20 Tetsuya Sahara, "Two Different Images: Bulgarian and English Sources on the Batak Massacre", M. Hakan Yavuz-Peter Sluglett, der., *War and Diplomacy: The Russo-Turkish War of 1877-1878 and the Treaty of Berlin*, The University of Utah Press, Salt Lake, 2011, s. 484.

Gazi

Akademik
Bakış

75

Cilt 10
Sayı 20
Yaz 2017

zuklar vasıtasıyla bastırılmış olması da Hristiyan kurbanlara Batı'da sempati oluşmasına yol açmıştır.²¹ Fakat tarihi açıdan Batak isyanı Bulgar aydınları tarafından Müslüman Türk kurbanlar göz ardı edilerek Osmanlı ordusunun gerçekleştirdiği bir katliam olarak tanımlanmış ve Bulgar tarih ders kitaplarına da bu versiyonu ile girmiştir.

Bu olaylar, uzun zamandır Osmanlı İmparatorluğu'na savaş açmak için hazırlıklar yapan Rusya'yı harekete geçirmiştir. Romanya'da faaliyetlerini sürdüren Ruslar, Romanya ve diğer çevre ülkelerden gönüllü asker toplamaya başlamışlardır. Rusların Tuna boylarındaki askeri varlığı 185.000'i bulmuş ve bu ordu 50.000 Romen asker ve 7500 kadar Bulgar gönüllü ile takviye edilmiştir.²² Aslında burada savaşın sebebi ve sonucuna bakmadan ordudaki toplam Bulgar sayısına bakmak bile savaşın kimin savaşı olduğunu net bir şekilde göstermiştir. Savaşın kaybedeni de Osmanlı İmparatorluğu olduğu için Rusların ağır koşullarını içeren Ayastefanos/Yeşilköy Antlaşmasını kabul etmek zorunda kalmıştır.

Osmanlı topraklarındaki azınlıklara kötü muamele yapıldığını bahane ederek savaşı başlatan Rusya, savaş sonrası kurmak istediği büyük Bulgaristan'ın nüfusunun yarısından fazlasını oluşturan Müslüman Türklerin haklarını garanti altına alacak hiçbir hükme bu antlaşmada yer vermemiştir. Ayastefanos Antlaşması'nın Bulgaristan'daki etnik ve dini yapıyı göz ardı eden hükümleri büyük Bulgaristan'ı kurma amacına hizmet etmek için hazırlanmıştır.²³ Balkan yarımadasında Rus yanlısı büyük bir devletin kurulmasını kendi çıkarları için ters gören Avrupa ülkeleri de azınlık haklarını bahane ederek Berlin Konferansı'nı organize etmişler ve burada kurulacak Bulgaristan'ın sınırlarını daraltmaya çalışmışlardır. Neticede Berlin Antlaşması'nın imzalanmasıyla, Türklere verilecek azınlık haklarının da ilave edilmesi sonucu sınırları daraltılmış bir Bulgar Prensiği kurulmuştur.²⁴

Bulgar Milliyetçiliğinin Yayılması ve Doğu-Batı Sentezinin Benimsenmesi

Bulgaristan'daki Rus işgali Bulgar Prensiği'nin kurulmasından sonra da devam etmiştir. Savaş sonrası Bulgaristan'daki Rus varlığının esas amacı Rus yanlılarının iktidarda kalmalarını sağlamak olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'na ve Türklere karşı biraz sempati besleyenler önemli görevlere getirilmemişlerdir. Savaş sırasında dahi Türkleri yaşadıkları yerlerden göç etmeye zorlayan Rus askerleri, bunu savaş sonrası dönemde de uygulamışlardır.²⁵ Bulgar Prensi-

21 Tetsuya Sahara, a.g.m., s. 493.

22 Assen Nicoloff, a.g.e., s. 181.

23 Ali Eminov, *Turkish and Other Muslim Minorities in Bulgaria*, Hurst & Co, London, 1997, s. 5.

24 Mary Neuburger (a), *The Orient Within Muslim Minorities and the Negotiation of Nationhood in Modern Bulgaria*, Cornell University Press, Ithaca, 2011, s. 34.

25 Rupert Furneaux, *Tuna Nehri Akşamı Diyör: Plevne Savunması Tanıklarının Kaleminden* (Çev. Şeniz Türkömer-Derin Türkömer), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014, s. 233.

Göz

Akademik
Bakış

76

Cilt 10
Sayı 20
Yaz 2017

ği sınırları içindeki faaliyet alanlarını genişleten Ruslar, etnik temizlik yaparak burayı Türklerden arındırmaya ve Bulgaristan'ın Doğu Rumeli Vilayeti ile birleşmesini sağlamaya çalışmışlardır. Bu aşamada Türklerden boşalan şehir ve köylere Bulgarlar yerleştirilmiş ve hatta Türk tüccarların iş yerleri Bulgarlara verilmiştir.²⁶ Sonuç olarak, Bulgaristan'ın bağımsızlığı Bulgarların bir mücadelesi olmaktan çok 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası bu toprakların Ruslar tarafından işgal edilmesiyle gerçekleşmiştir. Bu nedenle zaferlerinin kalıcılığından emin olmak isteyen Ruslar, Bulgar Prensiği'nin kurulmasından sonra bile buradaki varlıklarını devam ettirmişlerdir.

1885 yılında yapılan tek taraflı bir işlem sonucu Bulgar Prensiği ve Doğu Rumeli vilayetlerinin birleştiği açıklanmıştır. Bu birleşme hareketi ile büyük bir Türk nüfusu Bulgar yönetimi altına girmiştir. İdari açıdan sahip oldukları bölgesel otonomi ile Türkler, Sofya'daki başmüftülük aracılığıyla birçok konuyu halletme olanağı bulmuşlardır. Nisan 1879'da kabul edilen Tırnova Anayasası Türklerle "Müslüman" azınlıklar olarak bir çok hak tanımıştır. Fakat zamanla Bulgar yöneticiler bu hakları farklı sebeplerle görmezden gelmişlerdir. Ruslar tarafından desteklenen bir çok edebiyat eseri başta İvan Vazov gibi yazarlar tarafından ele alınmış ve Osmanlı dönemi Bulgarlar için köleliğin hüküm sürdüğü karanlık bir çağ olarak değerlendirilmiştir. İvan Vazov'un kaleme aldığı "Pod İgotu (Esaret Altında)" isimli romanı, Osmanlı döneminde yaşananları çarpıtarak Bulgaristan'ın beş asır boyunca kölelik altında olduğunu savunmuştur.²⁷ Bu dönemde üretilen edebi eserler ve Bulgarların kültürel hayatı Ruslar öncülüğünde Türk karşıtı bir hal almış ve Türk olan herşeyin kötü ve geri kalmış, Rus veya Batılı olan herşeyin de iyi olduğu fikri aşılana çalışılmıştır. Dolayısıyla Bulgarın Türk karşıtlığının diğer bir boyutu da Ruslardan miras alınmıştır.

Avrupa'nın tüm bunlara sessiz kalmasının nedeni ise yaratılmak istenen Doğu-Batı ayrışmasının fiziki yönünün yeni sınırlar vasıtasıyla gerçekleştirilmesi beklentisinin doğmasıdır.²⁸ Batı'nın benimsediği Türkleri Avrupa'dan atma fikrinin ilk kullanılan unsurları Osmanlı sınırları içindeki gayrimüslim azınlıklar olmuştur. Türk ve Müslüman olan herşeyin geri kalmışlığı simgelediği düşüncesi yayılarak Yunan, Bulgar ve Sırp tarihi yüceltilmeye çalışılmıştır. Dahası göçe zorlanan Türklerin durumu görmezden gelinerek Balkan ülkelerinin yayılmacı politikaları teşvik edilmiştir. Çıkan isyanlar yeni bağımsız olan ülkelerin

26 Mary Neuburger (b), *Balkan Smoke: Tobacco and the Making of Modern Bulgaria*, Cornell University Press, Ithaca, 2013, s. 33-34.

27 İvan Vazov Bulgar Milli Uyanış Süreci'nin en önde gelen yazarlarından birisi olmuş ve Modern Bulgar Edebiyatı'nın kurucusu olarak kabul edilmiştir. Eserleri okullarda okutulmuş ve romanları tiyatro ve filme dönüştürülerek büyük kitlelere ulaşmasına özen gösterilmiştir. Pod İgotu (Esaret Altında) isimli romanı bugün dahi tarih ve Bulgar dili ve edebiyatı derslerinde okutulmakta ve Bulgarlara olaylar farklı bir şekilde anlatılmaktadır. Bu eserin İngilizce basımı 1912 yılında Londra merkezli bir yayınevi tarafından gerçekleştirilmiştir. Kitabın İngilizce pdf versiyonuna şu linkten ulaşabilirsiniz: <https://ia700402.us.archive.org/35/items/underyokeromance00vazorich/underyokeromance00vazorich.pdf>

28 Mary Neuburger (a), a.g.e., s. 37.

Gazi

Akademik
Bakış

77

Cilt 10
Sayı 20
Yaz 2017

irredantist amaçlarına hizmet etmiş olsa da, Türkler "barbarlıkla" suçlanmıştır. Bağımsızlığını yeni kazanmış olan Balkan ülkeleri de Batı ülkeleri tarafından "barbar Türkleri" Avrupa medeniyetinden uzak tutma misyonu verilmiş birer kurtarıcı olarak görülmüştür. Gerek basın gerekse kültürel etkinlikler vasıtasıyla bu imajın Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlık elde eden bütün Balkan ülkelerinin sosyal hayatına işlenmesi için çalışılmıştır. Bu sürecin mimarları da Balkan ülkelerindeki isyan hareketlerini organize eden ve Avrupa'da eğitim alan aydınlar olmuştur.

1912-1913 Balkan Savaşları ve Bulgaristan'ın Sınırlarının Genişlemesi

1878'den sonra Osmanlı'nın Balkanlar'daki kontrolü iyice zayıflamıştır. Sırp, Yunan ve Bulgar çeteleri Makedonya ve Trakya'daki Türk köylerini basarak buradaki halkı göçe zorlamışlardır.²⁹ Topraklarını Ege ve Akdeniz'e çıkış imkanı verecek şekilde genişletmek isteyen Bulgaristan, bu bölgelerde yaşayan Müslümanlardan kurtulmaya çalışırken Hristiyanları da Bulgarca eğitim ve Bulgar Ortodoks Kilisesi aracılığıyla asimile etmek istemiştir. Bu nedenle bölgedeki Yunan-Bulgar çekişmesinden en fazla zarar görenler yine bölgede yaşayan masum halk olmuştur.

1912-1913 Balkan Savaşlarına giden süreçte bir haritalar yarışı başlamıştır. Bulgaristan ve Yunanistan kendi irredantist tezlerini destekleyen nitelikteki etnik haritaları yaymaya başlamışlardır. Bulgarlar için yayılma alanında öncelik Rodop Dağlarının güneyi ve Edirne'nin önemi nedeniyle Doğu Trakya olmuştur. Sırbistan, Karadağ, Bulgaristan ve Yunanistan tarafından oluşturulan Balkan koalisyon güçleri, Osmanlı İmparatorluğu'na savaş açma gerekçelerini "Osmanlı sınırları içindeki soydaşlarını kölelikten kurtarmak" olarak açıklamışlardır.³⁰ İşgal etmek istedikleri bölgedeki etnik yapıyı görmezden gelerek tek taraflı bir şekilde, stratejik çıkarlarına uyan bir harita yaratmaya çalışan Balkan ülkeleri, savaşı bir etnik temizlik aracı olarak kullanmışlardır. İşgal edilen yerlerdeki Türk nüfusun katledilmesine tepki gösteren Avrupa ülkeleri³¹ Koalisyon güçlerine hiçbir yaptırım uygulamamışlardır. Birinci Balkan Savaşı'nın devam ettiği günlerde yeni ele geçirilen topraklardaki Müslüman ahali de Bulgarlar tarafından asimile edilmeye çalışılmıştır. Müslüman olan fakat Bulgarca'nın farklı bir şivesini konuşan Pomaklar Bulgarların yeni işgal ettikleri bölgelerde kalıcı olma emellerinin ilk kurbanı olmuşlardır. Bulgar Ortodoks Kilisesi'nin gönderdiği papazlar Uzundere (Nedelino), Gümülcine ve çevresindeki yerleşim yerlerinde bulunan 200.000'e yakın Pomak kökenli Müslümanı zorla vaftiz ederek Hristiyanlaştırmıştır.³² Pomaklar aynı zamanda Bulgarca ad ve soyadı almak zorunda bırakılmışlardır. Bulgar Ortodoks Kilisesi'nin buradaki politikası Bulgaristan'ın yayılcı emellerine hizmet etmiştir. Kilise ile devlet arasındaki

29 Mary Neuburger (b), a.g.e., s. 59.

30 Mary Neuburger (b), a.g.e., s. 69-70.

31 Aynı yer.

32 Mary Neuburger (a), a.g.e., s. 41.

mücadelenin bir tezahürü olarak ortaya çıkan bu hareketin nihai hedefi ordu tarafından işgal edilen toprakların kalıcı olarak Bulgarlaştırılması olmuştur. Bulgar Prensliği tarafından 1880, 1885 ve 1888'de gerçekleştirilen nüfus sayımlarında Pomaklar Türk olarak kayıt edilmiştir. Fakat 1905'ten itibaren nüfus sayımlarında "Pomak" terimi kullanılmaya başlanmıştır.³³ 1912'deki vaftiz etme ile birlikte de Pomaklar Bulgar yönetimi tarafından Bulgar olarak anılmışlardır.

Tırnova Anayasası'yla Bulgaristan'ın resmi dini olarak kabul edilen Ortodoksluk Bulgar Ortodoks Kilisesi'nin tekeline bırakılmıştır.³⁴ Kilise mensupları da çeşitli bahaneler yaratarak görev ve yetki alanlarını arttırmak istemişlerdir. Bulgar tarihinde, Pomaklar 500 yıllık Osmanlı egemenliği boyunca zorla dini değiştirilen bir grup olarak kabul edilmiştir. Paisii'nin eserinde Osmanlı döneminde Bulgar halka yönelik zorunlu Müslümanlaştırma eylemlerinden bahsedilmiştir. Diğer tarihçiler tarafından tam olarak doğrulanmayan bu iddialar Bulgar milliyetçileri arasında gerçekleştirmek istedikleri baskıcı politikaları meşrulaştırmak amacıyla kabul görmüştür.³⁵ Bu nedenle Pomakların vaftiz edilmesi için geçerli bir gerekçe arayan Bulgar Ortodoks Kilisesi, buralardaki halka "Bulgar kimliklerini iade ettiklerini" iddia ederek onları özgürleştirdikleri fikrini yaymaya çalışmıştır.

Zorunlu vaftiz ayinlerinden şikayetçi olan Pomaklar Filibe'deki (Plovdiv) Müftü'ye durumu bildirmişlerdir.³⁶ Şikayetlerin bir kısmı da Bulgaristan'daki Türk temsilcilere iletilmiştir. II. Balkan Savaşı'nın patlak verdiği bir zamanda olası bir Türk müdahalesinden çekinen Bulgaristan, zorunlu vaftiz olaylarını Bulgar Ortodoks Kilisesi'nin tek taraflı gerçekleştirdiği bir işlem olarak tanımlamıştır. Pomaklar tekrar Müslüman olmuş ve kendilerine Türk isimleri iade edilmiştir. Zorunlu vaftiz politikası bu şekilde sona erdirilmiş olsa da, bu sürecin sonunda Pomaklar Bulgar Hükümetleri tarafından "Balgaro Mohamedani" yani "Müslüman Bulgarlar" olarak tanınmaya başlamışlardır. II. Balkan Savaşı sonrası Bulgaristan'la Osmanlı İmparatorluğu arasında İstanbul Antlaşması imzalanmış ve daha önce ülkedeki Müslümanlara sağlanan haklar garanti altına alınarak Bulgaristan sınırlarının genişlemesi neticesinde orada kalan Müslümanların Bulgar vatandaşı olmaları kabul edilmiştir. Fakat daha sonra Bulgaristan'la imzalanan belgelerde doğrudan Türk kelimesi yerine Müslüman tabirinin kullanılmasını Bulgar yöneticiler farklı bir biçimde yorumlayarak ülkede Türk varlığını inkar etmeye çalışmışlardır.

33 Mariya Todorova (a), "Conversion to Islam as a Trope in Bulgarian Historiography: Fiction and Film", Maria Todorova, der., *Balkan Identities: Nation and Memory*, New York University Press, New York, 2004, s. 133.

34 Tırnova Anayasası'nın İngilizce metni için bkz: <http://books.openedition.org/ceup/1980> (Erişim: 28 Ekim 2015).

35 Maria Todorova (b), *Imagining the Balkans*, Oxford University Press, Oxford, 1997, s. 163.

36 Velichko Georgiev – Stayko Trifonov, *Pokrastvaneto na Balgarite Mohamedani, 1912-1913 Dokumenti*, Akademichno Izdatelstvo Marin Drinov, Sofia, 1995, s. 21.

Gazi

Akademik Bakış

79

Cilt 10
Sayı 20
Yaz 2017

Sonuç

Milliyetçiliğin ortaya çıkması ve Avrupa'daki hızlı yayılışı Balkanlar'ı da etkisi altına almıştır. Etnik kutuplaşmaların oluşması çok uluslu imparatorlukların dağılma sürecine girmesine yol açmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılma süreci de Batılı ülkelerin Osmanlı topraklarındaki gayrimüslimleri etkileri altına almalarıyla hız kazanmıştır. Bununla birlikte bir de büyük güçlerin bu bölünmeden stratejik çıkarlar elde edecek olması çeşitli ittifakların oluşmasına yol açmıştır.

Osmanlı yönetimi altında Hristiyan milleti olarak varlığını sürdüren Bulgarlar ulus bilincinin oluşması sürecine Bulgar dilinin ve tarihinin öğretimi ile başlamışlardır. Bulgar tarihinin yeniden icat edilmesi ve tarihi tezlerin milli bakış açısıyla yorumlanması, bazı gerçeklerin çarpıtılmasına yol açmıştır. Bulgarların kendilerini özgün bir millet olarak kanıtlama istekleri asırlardır birlikte yaşadıkları diğer milletleri ötekileştirmiştir. "Ben" ve "öteki" olgusundan yola çıkarak Türkler kötü olan "öteki" ve Bulgarlar iyi olan "ben"i temsil etmiştir. Batı'dan ödünç alınan ve oryantalist bir çizgi izleyen kavramlar yoluyla Bulgarlar kendilerini Batı'nın bir parçası olarak görmüşler, Osmanlı değerlerini ve Bulgaristan'daki Türk varlığını geri kalmışlığın sembolü olarak kabul etmişlerdir.

Milli kimliğin oluşumu sırasında sadece dil ve tarih değil aynı zamanda din olgusu da önemli bir yere sahip olmuştur. Ruhani açıdan Yunan papazlara bağlı olmak istemeyen Bulgarlar kendi ulusal kiliselerini oluşturmuşlardır. Fakat buradaki oluşum dini olmaktan çok milli bir simge halini almıştır. Bulgarların Ortodoks olmaları, Balkan yarımadasında siyasi çıkarlarını gerçekleştirmek isteyen Ruslar tarafından bir fırsat olarak görülmüştür. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonucu kurulan Bulgaristan, Türkleri sürekli olarak göçe zorlamıştır. Bu zorunlu göçler Bulgaristan'ın sınırları genişledikçe devam etmiştir. Göçün sürdürülebilir bir politika olmadığı zamanlarda da Pomaklara karşı gerçekleştirilen asimilasyon gibi alternatif uygulamalar tercih edilmiştir. Bulgar dili ve tarihi eğitimiyle başlayan milli kimlik inşa süreci, çatışmalar ve şiddet yoluyla kitlesel bir kutuplaşmaya yol açmış ve asırlardır birlikte yaşayan toplumların oluşturduğu çok kültürlü yapının yıkılmasıyla sona ermiştir. Balkanlar'daki Türk varlığının en önemli merkezi olan Bulgaristan, sınırlarının genişlemesi ile buralarda yaşayan Türkleri kademeli bir şekilde Anadolu'ya göndermiştir. İkili ve uluslararası antlaşmalarla Türklere tanınan azınlık hakları farklı gerekçelerle ya uygulanmamış ya da uygulama biçimi değiştirilmiştir. Durumdan memnun olmayan Türkler de anavatan olarak gördükleri Türkiye'ye göç etmeye çalışmışlardır. Günümüzde Bulgaristan'daki Türk nüfusu Balkan ülkeleri arasındaki kalabalık Türk nüfusunu oluşturmaktadır. Eskiye oranla Türkiye ile iletişim kurmakta sorun yaşamayan Türkler, sosyal ve kültürel açıdan sürekli Türkiye ile işbirliği yoluna giderek, Bulgaristan'daki günlük hayattan kopmadan kendi varlıklarını devam ettirme çabası içinde olmuşlardır.

Göç

KAYNAKLAR

- EMINOV Ali, *Turkish and Other Muslim Minorities in Bulgaria*, Hurst & Co, London, 1997.
- FERNEAUX Rupert, *Tuna Nehri Akşam Diyor: Plevne Savunması Tanıklarının Kaleminden* (Çev. Şeniz Türkömer-Derin Türkömer), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014.
- GEORGIEV Velichko – TRIFONOV Stayko, *Pokrastvaneto na Balgarite Mohamedani, 1912-1913 Dokümenti*, Akademichno İzdatelstvo Marin Drinov, Sofia, 1995.
- GREENFELD Liah, *Nationalism: Five Roads to Modernity*, Harvard University Press, Cambridge, 1993.
- HİLENDARSKİ Paisii, *İstoriya Slavyano-Balgarska*, Balgarski Pisatel, Sofia, 1972.
- KITROMILIDES Paschalis, *Enlightenment, Nationalism, Orthodoxy, Variorum*, Vermont, 1994.
- KOHN Hans (a), *Nationalism: Its Meaning and History*, Robert E. Krieger Publishing Company, Malabar, 1982.
- KOHN Hans (b), *The Idea of Nationalism: A Study of Its Origins and Background*, The MacMillan Company, New York, 1946.
- NEUBURGER Mary (a), *The Orient Within Muslim Minorities and the Negotiation of Nationhood in Modern Bulgaria*, Cornell University Press, Ithaca, 2011.
- NEUBURGER Mary (b), *Balkan Smoke: Tobacco and the Making of Modern Bulgaria*, Cornell University Press, Ithaca, 2013.
- NICOLOFF Assen, *The Bulgarian Resurgence*, Cleveland, Ohio, 1987.
- PETKOVA CAMPBELL Gabriela, "Nineteenth-century Bulgarian Private Collections", *Journal of the History of Collections*, Vol. 22, No. 2, s. 245-255.
- RAIKIN Spas T., "The Bulgarian Orthodox Church", Pedro Ramet, der., *Eastern Christianity and Politics in the Twentieth Century*, Duke University Press, Durham, 1949, s. 160-182.
- SAHARA Tetsuya, "Two Different Images: Bulgarian and English Sources on the Batak Massacre", M. Hakan Yavuz-Peter Sluglett, der., *War and Diplomacy: The Russo-Turkish War of 1877-1878 and the Treaty of Berlin*, The University of Utah Press, Salt Lake, 2011, s. 479-510.
- TODOROVA Maria (a), "Conversion to Islam as a Trope in Bulgarian Historiography: Fiction and Film", Maria Todorova, der., *Balkan Identities: Nation and Memory*, New York University Press, New York, 2004, s. 129-156.
- TODOROVA Maria (b), *Imagining the Balkans*, Oxford University Press, Oxford, 1997.
- TOSHKOV Alex, "On the Inadequacy of the Ethnic/Civic Autonomy: The Language Politics of Bulgarian Nationalism", *Nationalities Papers*, Vol. 37, No. 3, s. 277-298.
- ZAGAR Mitja, "Ethnic Relations, Nationalism and Minority Nationalism in South-Eastern Europe", Michael Keating-John McGarry, der., *Minority Nationalism and the Changing International Order*, Oxford University Press, Oxford, 2001, s. 325-341.

Extended Abstract

The long nineteenth century marked an unprecedented flow of aggression in the Balkans. Nationalism emerged in France as a democratic movement against the king aimed to set up a new state structure and governance style. Being governed as millets and divided according to their religious beliefs, Ottoman subjects were among the targets of this new idea called nationalism. The diverse structure of the population in the Balkans and its multi ethnic character became widely affected by this idea. Violence that broke out claimed the lives of many people and also displaced millions. Embedded with romanticism, expansionist policies of Balkan states did not only displace people whom they saw as others but also showed their will to create borders which were not congruent with the ethnic background of the people settled there. Eventually, minorities became victims of these policies. Bulgaria as one of the countries claimed its independence from the Ottoman Empire had a different agenda for its Turkish minority. Nevertheless, before excluding the others, Bulgarian intelligentsia tried to gather elements which would help to strengthen Bulgarian national identity and lead the way for its revival. The idea of nation was glorified through history and literature while orthodoxy was adopted as spiritual source of unification for the Bulgarians.

Being a multi-ethnic Empire turned Ottoman territories in the Balkans a target of nationalism. After being established as a small Principality as a result of the 1877-1878 Russo-Turkish War, Bulgaria, became a threat to the Ottoman presence in the Balkans. The creation process of Modern Bulgarian nationalism and its priorities, affected negatively relations between Bulgarians and Turks, and two communities that were having centuries long peaceful co-existence found themselves among conflicts and wars. The rise and progress of Bulgarian nationalism followed parallel path with the success of the process "creating the other". By studying Bulgarian nationalism historically and not seeing it only as a contemporary phenomenon, this work examines the way how new national borders were created in Bulgaria and to which extent the Turks were made as others during Bulgarian national resurgence. Focusing on different markers of identity such as language, religion and culture gives the possibility to understand how the Turks were excluded from the nation building process in Bulgaria.

The notion of Eastern society was once again attributed on Turks while Bulgarians were imagined as a nation with a deep history in the Balkans. Going deep into the written works of prominent Bulgarian authors makes it clear that, the Ottoman presence in the Balkans is depicted as a period of oppression for the nation and was briefly described as slavery for the Bulgarians. This work analyzes how Bulgarian revival was organized and which consequences it had on the Turks and other Muslim minorities in the country.